

להתזדנע

ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

סנהדרין דף מז

בענין לאו ד'הלנת המת'

בסנהדרין דף מ"ז. במשנה, ולא זו בלבד אמרו, אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה. הלינהו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים, אינו עובר עליו.

- א -

בשאר מתים אם נוהג מצות עשה ד'קבור תקברנו ביום ההוא'

השחר. ולכן גם לאו ד'לא תלין נבלתו על העץ' אינו עובר עד שילינהו כל הלילה עד הבקר.

אמנם במצות עשה ד'קבור תקברנו ביום ההוא' הרי כתוב בתורה 'ביום ההוא', ואם כן בהרוגי בית דין, נהי דהלאו עובר רק בבוקר, אבל מצד המצות עשה צריך לקבור דוקא ביום מותו, והיינו עד שקיעת החמה, אבל בשאר מתים אין נוהג מצות עשה ד'קבור תקברנו ביום ההוא', ולכן אין צריך ליזהר לקבור לפני שקיעת החמה, וצריך רק ליזהר שלא להלינו עד בוקר.

והוא מוסיף טעם לדבר מדוע העשה ד'קבור תקברנו ביום ההוא' נוהגת דוקא בהרוגי בית דין ולא בשאר מתים, כי הרוגי ב"ד היו דנין אותם בבוקר, ויש שהות ביום לקבורם, אבל בשאר מת אפטר שימות סמוך לשקיעת החמה ולא יהא אפשר לקיים בו 'כי קבור תקברנו ביום ההוא', ולכן אין העשה נוהגת אפילו במי שמת בבוקר. [וכתב שם דמי שמת בלילה סמוך לעמוד השחר, אינו עובר בלאו ד'לא תלין' אלא בלילה של מחר].

ובזה הוא מבאר מדוע אין נזהרין לקבור מתים לפני שקיעת החמה, כי אין מצות עשה זו נוהגת בשאר מתים, ולכן העיקר הוא שלא להלינו עד בוקר. והוא מוסיף דבדרך כלל זה גם משום כבודו של מת, כי בתחילת הלילה בני אדם עדיין טרודים בעסקיהם.

אמנם בשאגת אריה החדשות סי' ו' העלה דגם בשאר מתים נוהגת מצות עשה ד'קבור תקברנו ביום ההוא', וכדברי הרמב"ם בספר המצות, ומה שהרמב"ם בהלכות סנהדרין כתב דמצוה לקבור 'הרוגי בית דין' הוא משום דבהלכות סנהדרין נשנו דיני הרוגי בית דין. ולכן העלה דבקבורת כל אדם יש מצות עשה לקבורו 'ביום מותו', וצריך לקבורו קודם הלילה, כדי שלא לעבור עליו בעשה, ואם לא נקבר ביום, וגם לן אותו עד בוקר, עובר עליו גם על לאו דבל תלין. ^[א]

ובמנחת חינוך מצוה תקל"ז תקל"ח (אות א') מביא דברי הרדב"ז (הנ"ל) דבשאר מתים העיקר רק שלא להלין עד בוקר, והוא מפפק בדבריו, שהרי בחינוך (הנ"ל) כתב דגם בשאר מתים מצוה לקברם ביום מיתה.

אמנם בעיקר הדבר שנקטו הרדב"ז והשאגת אריה לדבר פשוט דלאו ד'לא תלין' עובר רק כשהלין המת עד עלות השחר, כמו שמצינו בשאר לינה שבתורה שזמנה בלינה עד בוקר, בשו"ת גנת וורדים חיו"ד כלל ה' סי' ג'

זמן ד'לא תלין' הוא עד עלות השחר, וזמן ד'קבור תקברנו' הוא עד שקיעת החמה / בשאר מתים אם מוטל חיוב עשה לקבור ביום לפני שקיעת החמה / זמן ד'לא תלין' אם הוא דוקא בסוף הלילה, או שעובר כבר בהתחלת הלילה

- רמב"ם, שו"ת רדב"ז, שאגת אריה, גינת וורדים -

א. כתוב בתורה (דברים כ"א) 'וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ' - לא תלין נבלתו על העץ, כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי. ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה. והיינו דבפרשה זו כלולה מצות עשה ד'קבור תקברנו ביום ההוא', וגם לאו ד'לא תלין'. ^[א]

כפי האמור במשנתנו קבלו חז"ל דלאו ד'לא תלין' אינו דוקא בהרוגי בית דין, אלא דכל מת אסור להלינו, ונוהג בו לאו ד'לא תלין'.

אכן לגבי מצות עשה ד'קבור תקברנו' דנו הפוסקים אם בכל מת מוטל חיוב מצות עשה ד'קבור תקברנו', או שהמצוה נוהגת דוקא בהרוגי בית דין.

כי בספר המצוות להרמב"ם מצות עשה רל"א כתב דמצות עשה ד'קבור תקברנו ביום ההוא' נוהגת גם בשאר המתים, כלומר שייקבר כל מת מישראל ביום מותו. וכן משמע ברמב"ם בפרק י"ב מהלכות אבל הלכה א' שכתב שהקבורה היא מצוה, שנאמר כי קבור תקברנו. וכן כתב בחינוך מצוה תקל"ז דגם שאר מתים מצות עשה לקברם ביום מיתה.

אמנם הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות סנהדרין הלכה ח' כתב דמצות עשה לקבור את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה, שנאמר 'כי קבור תקברנו ביום ההוא'. ולא הרוגי בית דין בלבד, אלא כל המלין את מתו, עובר עליו בלא תעשה. הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים, אינו עובר עליו, ע"כ.

ובשו"ת רדב"ז ח"א סי' שיי"א כתב על פי דברי הרמב"ם האלו (בהלכות סנהדרין) דמצות עשה ד'קבור תקברנו' נוהגת דוקא בהרוגי בית דין, ולא בשאר מתים, ובשאר מתים נוהג רק הלאו ד'לא תלין'.

וכתב דיש בזה נפקותא גם לגבי זמן חיוב הקבורה, כי לאו דלא תלין אינו עובר אלא אם לן את המת כל הלילה, כי כל לינה האמורה בתורה אינה אלא בלן כל הלילה, כדכתיב (ויקרא י"ט) 'לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר' ואם פרע דמי פעולתו באמצע הלילה, אינו עובר, כיון שלא הלין עד הבקר. וכן לאו ד'לא ילין חלב חגי עד בקר' אינו עובר עד שיעלה עמוד

השלמות והוספות

מת עובד כוכבים, ועם כל זה בארץ ישראל אסור ללין גם מת עובד כוכבים מצד הלאו ד'לא תטמא את אדמתך', ולכן קבר יהושע את מלכי כנען.

ב. בשאגת אריה שם מסתפק במי שמת בלילה אם עובר עליו על 'לא תלין' תיכף כשעלה עמוד השחר, אע"ג שלא הלינו כל הלילה. או שאינו עובר על לא תלין אלא אם מת קודם הלילה ועבר עליו כל הלילה אחר מיתתו ולא קברו. והעלה דזה תלוי במה שנחלקו רב ושמואל בב"מ דף קי"א לגבי שכיר שעות

א. בפירוש הרמב"ן על התורה בפרשת כי תצא (דברים כ"א) כתב דמה שאמרה תורה 'ולא תטמא את אדמתך' אינו לומר דלכן לא תלין בעבור שלא תטמא את אדמתך, כי אם כן נאמר דמותר בחוצה לארץ להלין את המת. אלא הכוונה היא דבארץ ישראל יש לאו נוסף בהלנת המת. וכתב דמה שמצינו שיהושע קבר מלכי כנען ביומן, זה היה משום טומאת הארץ. [יעו"ש עוד].

ובמהרש"א בסוגיין כתב דלאו ד'לא תלין' אמור רק על מת ישראל ולא על

וכתב דאין לדמות הלנת מת לשאר לינות שבתורה שזמנם עד עלות השחר, דכיון שהתורה תלתה את הלאו והעשה כאחד, כשם שזמן קיום העשה ד'קבור תקברנו' ודאי שהיא רק עד הלילה, הכי נמי זמן עבירת הלאו היא עד הלילה, דבזמן הגעת הלילה עובר בעשה וגם בלאו.

אמנם עם כל זה הוא מסיק דכיון שסתם לינה שבתורה היא בעלות השחר, נהי שריבתה תורה בלינה דמת שעובר על הלאו מיד בשקיעת החמה, מכל מקום אם כבר עבר שקיעת החמה יש לו לזוהר לקברו לפני עלות השחר, כי זמן דעלות השחר נמי קובע זמן לינה, כשאר לינות שבתורה.

- ב -

הלנת המת לצורך כבודו

עם חבריו הוא אם יש משום כבוד מת לקבור על ידי ישראל ולא על ידי עממין, כי ודאי יש קפידא גדולה שהמתעסקים יהיו בני ברית, זכר לדבר, שהרי יעקב אבינו צוה שבני בניו מן הכנענית לא יגעו במטתו. אלא דהטעם שחביריו של הראב"ד סוברים דאין להלין מת מיו"ט ראשון ליו"ט שני משום כבודו, הוא משום דלא התירו הלנה משום כבודו של מת אלא בדברים שזולתן יש בזה העדר כבוד למת, והיינו שהוא בגדר בזיון, ומטעם זה התירו להביא ארון ותכריכים וכן להשמיע עליו בעיירות ולהביא לו מקוננות, כי אם לא נעשה למת דברים האלו הרי זה העדר כבוד למת. אבל כשמת ביו"ט ראשון ויתעסק בו עממין, אין בזה משום העדר כבוד למת בגדר בזיון, כי הכל יודעין דמה שאין ישראל מתעסקים בו הוא מפני דביו"ט ראשון אסור לישראלים להתעסק בו, ואין בזה משום זלזול למת, ולכל דבר שאין בו זלזול למת אסור להלינו. וזהו שפסק המחבר שאסור להלינו מיו"ט ראשון ליו"ט שני.

ועל פי זה כתב דאע"ג שבשאר ימות השנה מותר להלין את המת למחר כדי שאשתו ובניו יהיו יכולים להגיע ממקום אחר ללוותו, מכל מקום מי שמת ביום טוב שני אסור להלינו עד אחרי יום טוב כדי שאשתו ובניו יהיו יכולים לבא אחרי יו"ט ללוותו, וכן חכם שמת ביו"ט שני אין להמתין עד אחרי יו"ט כדי שתלמידיו יהיו יכולים להגיע ללוותו, דכיון שהמניעה שאשתו ובניו ותלמידיו אינם מלוין אותו היום הוא מחמת איסור יום טוב שאין להם אפשריות להגיע לכאן, אין היתר להלין את המת למחר, כי אין מלינים את המת אלא בדבר שאם יחסר יחשב להעדר כבוד המת, אבל כשקוברים ביו"ט שמה שאין אנשים מחוץ לעיר מלוין אותו הוא מפני איסור יום טוב, אין בזה משום העדר כבוד המת, ואין היתר בזה להלין את המת למחר.

ודבריו מבוארים היטיב על פי מה שמתבאר מדברי רש"י (הנ"ל) דהטעם שהתירו להלין המת מפני כבודו הוא משום דאין ללמוד איסור הלנה בשאר מתים אלא כשהוא דומה להרוגי בית דין שהם תלויים בדרך בזיון, ואם כן אין היתר זה נוהג אלא כשיחסר לו אותן הדברים יחשב לבזיון והעדר כבוד, אבל כשאין נחשב לבזיון אין היתר דהלנת המת.

העלה דאפילו לאו ד'לא תלין' עובר עליו מיד בהתחלת הלילה, והוא מוכיח כן מדברי הספרי פ' כי תצא דמצות העשה ד'קבור תקברנו' והלאו ד'לא תלין' יש לשניהם גבול אחד, וכשם שמצות עשה האמורה כאן היא לקבורו ביום ההוא בעצמו דהיינו קודם שקיעת החמה, כי מששקעה חמה כבר עבר יום המיתה, בשעה שיש קיום העשה מיד כשעברה הרי הוא עובר על הלאו. כי אין סברא לומר שמצות עשה ד'קבור תקברנו' יש לה גבול עד השקיעה, אבל עבירת הלאו זמנה נמשך עד עלות השחר, שהרי התורה תלתה העשה והלאו כאחד, כמאה"כ 'לא תלין' וכו' כי 'קבור תקברנו ביום ההוא', והיינו שהקדים הלאו קודם לעשה, ואחר שהקדים הלאו סמך לזה תיקון העשה דקבורה, ומשמע שהתיקון של קבורה ואיסור הלאו שניהם זמנם שוה.

מקור ההיתר להלין את המת מפני כבודו של מת / מת ביום טוב ראשון אם מותר להלינו ליום טוב שני כדי שיתעסקו בו ישראל / היתר הלנת המת היא דוקא בדברים שזולתם נחשב זלזול ובזיון למת / הלנת המת מיום טוב שני לאחר החג כדי שיבואו קרובים ותלמידים ללוותו

- גמרא ורש"י, ב"ב בשם הראב"ד, עולת שבת, א"ר, עבודת הגרשוני -

ב. כפי האמור בגמרא אין לאו ד'לא תלין' נוהג אם הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין. ובגמ' להלן דף מ"ז. וברש"י שם (ד"ה כי) מבואר דהמקור לזה הוא משום דמה שלמדן איסור בל תלין בשאר כל המתים מהרוגי בית דין היינו דוקא כשמששה אותן בדרך דחיה בעלמא, דלא איכפת ליה ביה, ויש בזה בזיון כמו בתלוי, אבל כשמששה אותן משום כבוד, אפילו משום כבוד קרוביו, אינו בדרך בזיון, ואין בזה איסור. ג.

וכתב בשו"ע יו"ד סי' שנ"ז סעיף א' דהוא הדין דמותר להלין כדי להביא מקוננות או כדי שיבואו קרוביו לקבורתו, או להשמיע לעיירות הסמוכין. [ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' קנ"ד מוסיף כמה פרטים בזה].

והנה בביצה דף ו'. אי' דאם יש מת ביום טוב ראשון שצריכים לקבור, יתעסקו בו עממין בקבורתו, ואם יש מת ביום טוב שני, יתעסקו בו ישראל.

ובבית יוסף או"ח סי' תקכ"ו כתב דהראב"ד צוה להלין מת ביום טוב ראשון עד יום טוב שני, כדי שיתעסקו בו ישראל. אמנם חבריו של הראב"ד חלקו עליו וסוברים שאין להשהות מת מיום טוב ראשון ליום טוב שני שהרי אסור להלינו. ובשו"ע שם סעיף ב' פסק כדעת חבריו של הראב"ד דמת ביו"ט ראשון אסור להלינו עד יו"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל.

והנה בעולת שבת שם כתב דיש לתמוה בזה שהרי לכבוד המת מותר להלינו, ובודאי שהוא כבוד גדול למת שיתעסקו בו ישראל ולא נכרים.

ובאליה רבה שם מזהה קושיית העולת שבת, וכתב דלקברו דוקא ע"י ישראל אינו נחשב כבודו של מת, ולכן יש בזה איסור הלנה מיו"ט ראשון ליו"ט שני.

אכן בשו"ת עבודת הגרשוני סימן ע"ז כתב דאין לומר דפלוגתת הראב"ד

השלכות והוספות

חלקת יעקב חיו"ד ריש סי' קצ"א וריש סי' קצ"ד.

ויש שואלים מדוע רשאי לשמוע לחק המלכות ולעבור על איסור הלנת המת, הרי אדם מצווה להוציא ממון רב שלא לעבור על לאו של תורה, וא"כ יהיו חייבים לקבור את המת באמצע הלילה כשאין עין רואה שיוכל לעכב את הקבורה (במקום שאין חשש שיוציאו המת מן הקבר), ואם יהיו נתפסים שעברו על חק המלכות ישלמו עונש ממון, או יותפסו בבית אסורין, כי מי התיר לעבור על לאו דאורייתא דהלנת המת מפני חק המלכות.

אמנם לפי האמור דההיתר להלין מפני כבודו של מת הוא מפני שהאיסור נוהג רק במלינו בדרך דחיה בעלמא דלא איכפת ליה ביה, ובזה יש בזיון כמו במשהה תלוי על העץ, יש לומר דהאיסור נוהג רק כשבידו לקברו ואינו קוברו, אבל כשהוא נמנע מלקברו מחמת חק המלכות שלא לקברו עד זמן מסוים, אינו עובר כלל על לאו דהלנת המת, כיון שהלנתו אינו מצד התרשלות בקבורתו.

בלילה, דרב סובר דגובה כל הלילה בלבד ואח"כ עובר בבל תלין, ושמואל סובר דשכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום. וקיי"ל כרב באיסורין דעובר מיד בעלות השחר, והכי נמי בנידון זה, אם מת באמצע הלילה, עובר בבל תלין מיד בעלות השחר. [אכן בדרך כלל מותר להלין מי שמת באמצע הלילה מפני כבוד המת].

מקומות שיש חק המלכות שלא לקבור עד מ"ח שעות

- חתם סופר, חלקת יעקב -

ג. יש לציין שיש מדינות בחוץ לארץ שיש חק מצד המלכות שאין לקבור את המת אלא אחרי מ"ח שעות. ושם נהוג אצל בני ישראל שמתנהגים כפי חק המלכות ואין קוברים המת עד זמן זה. וכן משמע בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' של"ח (ד"ה מ"מ) דבמקום שיש חק המלכות מותר להלין את המת. וראה שו"ת